

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

за магістерською програмою професійного спрямування

«Економіка, планування та управління бізнесом»

на тему: **«ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ**

КОН'ЮНКТУРИ ТОВАРНОГО РИНКУ (НА ПРИКЛАДІ РИНКУ ЧАЮ)

Виконавець:

студент ФЕУП

Шахназарян Арутюн Гагікович _____

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Доброва Наталя Василівна _____

ОДЕСА – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Враховуючи той факт, що ЄС та Україна підписали угоду про асоціацію та те, що з 1 січня 2016 року вступила у силу Угода про Глибоку та Всеосяжну Зону Вільної Торгівлі і як наслідок Україна стала членом СОТ, окрім того що це є великим здобутком слід зазначити новий виклик для нашої держави у контексті економічного зростання та пошуку нових внутрішніх джерел. Розвиток у економічній сфері можливий лише у разі функціонування усіх товарних ринків в Україні і зокрема ринку чайних виробів, шляхом підтримання рівноважної ринкової кон'юнктури та оптимальної місткості ринку.

Безумовно можна стверджувати, що продукція чайного ринку розглядається як стабільне джерело наповнення внутрішнього продовольчого ринку України, тобто забезпечення продовольчої безпеки держави.

Щороку понад 20 тон чаю продається в Україні, а кожен українець випиває близько 0,5-0,6 кг чаю. У 2017 чай вперше включений до споживчого кошика українця, правда, в меншому обсязі - 0,4 кг (для дітей до 6 років - 0,073 кг, від 6 до 18 - 0,1 кг). Перше, що потрібно знати про чайної галузі в Україні - це те, що чайництва в традиційному розумінні цього слова у нас не займаються. Ми не вирощуємо і не обробляємо чайні кущі, а тільки розфасовуємо і пакуємо імпортовану сировину. Серед основних загроз вітчизняного ринку чаю можна віднести високу залежність від імпорту, олігополістична монополія на ринку, нестабільність макроекономічної ситуації, недостатні темпи росту платоспроможного попиту, дефіцит високотехнічного устаткування для переробки сировини. Як наслідок зазначених чинників слабкими сторонами виробників чайної продукції в Україні є невисока конкурентоспроможність продукції, низька якість та переважаючий екстенсивний спосіб виробництва. Враховуючи дані фактори, слід провести ряд заходів, які будуть націлені на ріст конкурентоспроможності виробників чайної продукції як на українському, так і світових ринках.

Теоретико-методичні та науково-практичні засади підвищення ефективності функціонування ринку чаю в Україні та зростання рівня конкурентоспроможності галузі детально розглянуті в наукових працях М.М. Дмитрук, М.С. Бодак, А.Ф. Гулак, В.І. Суботи, М.Д. Балджи, М. Мрук, А. Войчаком, О. Зозульовим, С. Ілляшенко, С. Костенковим, І. Лилик, В. Ординською, В. Полторак, А. Федорченко та інших. Дані автори у своїх роботах заклали практичний та науковий фундамент аналізу та прогнозування ринку чайних виробів в Україні. Але слід зазначити, що певна кількість проблем на сьогоднішній день не є вирішеними. Так, на зростання виробництва чаю в Україні, підвищення її конкурентоспроможності впливає безліч економічних та організаційних факторів, які в свою чергу змінюються протягом часу як за ступнем впливу, так і за спрямованістю.

Доцільність безперервного моніторингу змін тенденцій функціонування ринку чаю в Україні спонукувала на вибір теми, постановку мети і завдань досліджень.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтованні шляхів підвищення ефективності функціонування ринку чаю в Україні на основі дослідження та прогнозування кон'юнктури даного ринку.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено виконання наступних завдань.

1. Визначити економічну сутність поняття «ринкова кон'юнктура» та кон'юнктурні особливості товарного ринку.
2. Охарактеризувати методикку дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку.
3. Дослідити сучасний стан функціонування світового ринку чайних виробів.
4. Надати загальну характеристику ринку чаю в Україні.
5. Провести дослідження стану сировинного сектору українського ринку чаю.
6. Оцінити основні показники кон'юнктури ринку чаю України.
7. Проаналізувати експортно-імпортний потенціал ринку чаю України.
8. Спрогнозувати розвиток ринку чаю в Україні.
9. Визначити проблеми, що стримують збалансований розвиток ринку чайних виробів в Україні.
10. Обґрунтувати шляхи підвищення ефективності функціонування ринку чаю в Україні.

Об'єктом дослідження є процес функціонування ринку чаю в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні аспекти дослідження та прогнозування ринку чаю України.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань в роботі використовувалися різні методи: теоретичного узагальнення – для визначення суті понять «економічна кон'юнктура»; системного підходу – для узагальнення факторів та показників; аналіз, оцінка та прогнозування показників кон'юнктури ринку; порівняння, групування; статистичного аналізу – для аналізу показників та впливу факторів на формування економічної кон'юнктури; графічний – для наявного зображення динаміки основних показників кон'юнктури ринку чаю; моделювання – для встановлення прогнозних значень основних показників.

Ймовірність та обґрунтованість одержаних результатів роботи обумовлено використанням загальнонаукових та спеціальних методів пізнання: системного аналізу та синтезу; ретроспективного аналізу; методів статистичного, логічного, структурного аналізу; рейтингового аналізу; PESTLE-аналізу; методів прогнозування; індексного аналізу.

Обробка даних здійснювалася з використанням пакету Excel для Windows.

Інформаційною базою дослідження. Для проведення дослідження були використані вітчизняні та зарубіжні публікації; монографії; матеріали Державної служби статистики; Закони України, що регламентують функціонування сільськогосподарської галузі; Міністерства аграрної політики і продовольства та інших державних інституцій; нормативні акти, що регламентують функціонування чайної галузі; результати наукових досліджень, проведених провідними інститутами звіти відповідних аграрних органів, наукові публікації, дані мережі Інтернет.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (58 найменувань) та одного додатку. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінок. Основний зміст викладено на 88 сторінках. Робота містить 18 таблиць, 25 рисунків.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами проведених досліджень опублікована стаття.

Шахназарян А. Аналіз сучасного стану функціонування світового ринку чайних виробів / Н.В. Добрава, А. Шахназарян// Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом. – 2019. – № 31.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретичні аспекти дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку»** розглянуто економічну сутність ринкової кон'юнктури та кон'юнктурні особливості товарного ринку, основні положення методики дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку, аналіз сучасного стану функціонування світового ринку чайних виробів.

У другому розділі **«Аналіз тенденцій розвитку ринку чайних виробів в Україні»** надано характеристику сучасного стану ринку чаю України, досліджено стан сировинного сектору, надана оцінка основним показникам кон'юнктури ринку чаю в Україні, проаналізований експортно-імпорتنний потенціал ринку чайних виробів в Україні.

У третьому розділі **«Перспективи розвитку ринку чайних виробів в Україні»** здійснений прогноз розвитку ринку чаю в Україні, визначені стримуючі фактори та проблеми для збалансованого розвитку ринку чаю в Україні, обґрунтуванні шляхи підвищення ефективності функціонування ринку чайних виробів в Україні.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження були сформульовані певні висновки та узагальнення, також наведені пропозиції практичного та методологічного характеру:

1. Економічна сутність ринкової кон'юнктури виражається як економічна ситуації на ринку, яка склалася за певний проміжок часу або у відповідний момент та характеризує співвідношення між пропозицією та

попитом, товарними запасами, рівнем цін та іншими пов'язаними економічними показниками.

2. Методи фундаментального та технічного аналізу є доцільними для використання у процесі аналізу та дослідження кон'юнктури товарного ринку. У світовій економічній спільноті використовують у процесі прогнозування кон'юнктури ринку найчастіше метод екстраполяції, математичне моделювання та експертні оцінки.

3. Аналіз сучасного стану функціонування світового ринку чайних виробів свідчить, що ринок чаю в Україні займає одну з ключових позицій серед товарних ринків та впливає на рівень продовольчої безпеки та економіки багатьох країн у цілому. В тому числі і Україні. В сучасних умовах розвитку ринкової економіки ринок чаю посідає лідируючі позиції за попитом та рівнем насиченості ринку, цей сегмент ринку унікальний за попитом споживачів різноманітних груп та саме тому потребує більш ретельного дослідження. За виробництвом чаю на світовому ринку лідерами є Китай, Індія, Кенія та Шрі-Ланка. Споживають найбільше чай такі держави, як Туреччина, Великобританія, Марокко, Єгипет та Японія.

4. Ринок чаю в Україні представлений чотирьома великими підприємствами, які контролюють 72% вітчизняного ринку. Ринок чайних виробів в Україні можна охарактеризувати як ринок олігополістичної монополії.

5. Ринок чайних виробів в Україні залежить насамперед від ринку сировинного сектора країн експортерів чаю в Україну. Також важливе значення мають такі чинники, як сезонні коливання, ціна та якість продукції. Встановлено, що в Україні відсутня повноцінна законодавча база щодо врегулювання норм стандартизації та сертифікації виробів. Як наслідок вітчизняний ринок насичений неякісною продукцією.

За результатами проведеного опитування за допомогою сервісу «Google форми» (110 респондентів) було виявлено, що головними критеріями для споживачів у виборі чайної продукції є ціна (71,8%) та смакові якості продукту (66,5%). Менш важливим критерієм для споживачів є зовнішній вигляд товару (30%) та натуральність сировини (33,6%), інші критерії обрали 27 опитуваних.

Основними країнами-експортерами чайної сировини в Україну є Шрі-Ланка, Кенія, Китай та В'єтнам.

6. Основними показниками кон'юнктури ринку чаю в Україні є динаміка виробництва та реалізації, динаміка середніх цін, структура реалізації, фонд споживання, місткість внутрішнього ринку, зовнішньоторговельний баланс, структура експорту та імпорту, динаміка індексу споживчих цін. Розрахунок та аналіз цих показників свідчить про те, що останні шість років обсяги реалізації, що свідчить про стабільний ріст попиту серед споживачів. Місткість внутрішнього ринку чайних виробів протягом аналізованого періоду має тенденцію до зростання. ЗТБ показує про високу залежність вітчизняного ринку чаю від імпортової сировини. Також спостерігається тенденція щодо зростання рівня цін на чайну продукцію.

7. Зовнішньо-торгівельний баланс України має від'ємне значення, що свідчить про повну залежність від імпорту. Незначна частина готової чайної продукції експортується до Молдови, Білорусії, Литви і Румунії.

8. За результатами проведеного прогнозування виявлено, що за умови збереження наявної тенденції на ринку чайних виробів в Україні, обсяги реалізації продукції будуть зростати за підсумками 2019 та 2020 році. Фонд споживання також зросте прогнозовано становитиме 20752,768 тис. кг у 2019 році та 21000,152 тис. кг у 2020 році. У ході дослідження фактору сезонності ринку чайних виробів в Україні було обґрунтовано, що ринок чайних виробів в Україні тісно залежить від сезонних коливань. Показник середньоквадратичного відхилення у 44,05% пояснюється насамперед збільшенням попиту на гарячі напої в холодний сезон та навпаки, зменшенням у теплу пору року.

9. Основними проблемами ринку чайних виробів в Україні є недосконала законодавча база і відсутність державної політики щодо даного сектору, відсутність вітчизняної сировини і як наслідок залежність від імпорту та курсових коливань, значний моральний та фізичний знос устаткування підприємств, олігополістична монополія, стан кризи у фінансово-економічному секторі країни, зниження купівельної спроможності споживачів і звичайно значний рівень тіншового сектору.

10. Запропоновані наступні шляхи для підвищення ефективності функціонування ринку чайних виробів в Україні: затвердити на законодавчому рівні положення щодо стандартизації і сертифікації чайних виробів та порядок отримання державної ліцензії на виробництво та фасування чаю; ефективна діяльність антимонопольного комітету з паралельним удосконаленням відповідних законів та нормативно-правових актів; оновлення устаткування підприємствами на більш енергозберігаюче та продуктивне; використати досвід Польщі, США, Франції, Німеччини та Великобританії у боротьбі з тіншовою економікою; стабілізація курсу НБУ за допомогою процентних ставок, валютних та інформаційних інтервенцій.

АНОТАЦІЯ

Шахназарян А.Г., «Дослідження та прогнозування кон'юнктури товарного ринку (на прикладі ринку чаю)».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за магістерською програмою професійного спрямування «Економіка, планування та управління бізнесом». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2019

У роботі розглядаються теоретичні аспекти дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку, узагальнене поняття ринкової кон'юнктури, визначені особливості товарного ринку, розглянуті основні методики дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку, проаналізований сучасний стан світового ринку чайних виробів. Проаналізовані тенденції

розвитку ринку чайних виробів в Україні на основі дослідження сировинного сектору, основних показників кон'юнктури ринку та експортно-імпортного потенціалу. Прогнозований розвиток ринку чаю в Україні на майбутні періоді, визначені проблеми і стримуючі фактори та запропоновані шляхи підвищення ефективності функціонування ринку чайних виробів в Україні.

Ключові слова: кон'юнктура ринку, ринок чаю, товарний ринок, прогнозування, сировинний сектор, експортно-імпортний потенціал, стримуючі фактори, ефективність.

THE SUMMARY

Shakhnazarian A. G., "Research and forecasting of market conjuncture (on the example of tea market)".

Qualifying work on obtaining a master's degree in the specialty "076" Entrepreneurship, Trade and Stock Exchanges " under the Master's program "Economics, Planning and Business Management". – Odessa National Economic University. – Odessa, 2019

The theoretical aspects of research and prognostication of the state of affairs of market, generalized concept of the market state of affairs, certain features of commodity market, are in process examined, basic methodologies of research and prognostication of the state of affairs of market consider revising, a modern world market of tea wares condition is analysed. The analysed progress of market of tea wares trends are in Ukraine on the basis of research raw material to the sector, basic indexes of the state of affairs of market and export-import potential. Forecast market of tea development in Ukraine on future period, certain problems and restraining factors and offer ways of increase of efficiency of functioning of market of tea wares in Ukraine.

Key words: state of affairs of market, market of tea, commodity market, prognostication, raw material sector, export-import potential, retentive factors, efficiency.